ఆర్. వి. జి. కృష్ణమూర్తి

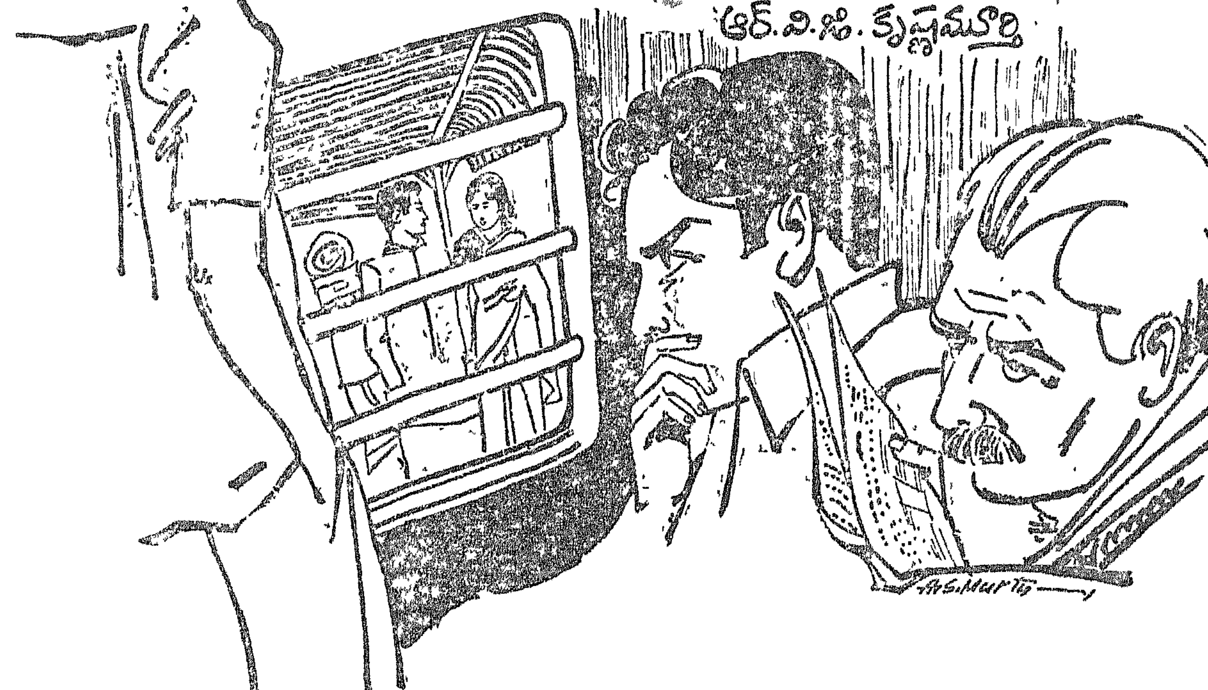

ఉదయం పదిగంటలు కావస్తోంది. నాకు పనివున్న పెద్దమనిషి వూళ్ళో లేడు. ఆయనకోసం ఎదురు చూస్తూ నాలుగు రోజుల్నుంచి హోటల్లోనే వుంటున్నాను. ఏమీతోచక అలా బాల్కనీలోనుంచుని ట్రంకు రోడ్డులోకి చూస్తున్నాను. సన్నగా వాన జల్లు పడుతూంది. ఎదుట ఫ్యాన్సీకొట్టులో ఎవరో అమ్మాయి హేండ్‌బాగ్సు బేరం చేస్తూంది. ఆ ప్రక్కనే కిళ్ళీకొట్టుముందు చలికి వణుకుతూ ఓ కుర్రాడు బీడీదమ్ము గట్టిగా లాగుతున్నాడు. రోడ్డుమీద జనం హడావుడిగా పరుగులు తీస్తున్నారు. నీటుగా డ్రస్ చేసుకున్న కుర్రాళ్ళు వచ్చేపోయే కార్లు వెదజల్లే నీరు మీద బడకుండానూ, అక్కడక్కడా నిలిచిన నీటిలో బూటుకాలు వేయకుండానూ తీగమీద నడిచే సర్కసు అమ్మాయిల్లా నడుస్తున్నారు. పుస్తకాలు తడిసినా పర్వాలేదుగాని, క్రాపింగు చెడ గూడదని గాబోలు పుస్తకాలనే తలకడ్డం పెట్టుకు వెళ్తున్నారు కాలేజి విద్యార్థులు. రోడ్డువార నిల్చున్న రిక్షావాడు బేరం కోసం అలగా జనాన్ని పలకరిస్తున్నాడు.

ఓ టాక్సీ వచ్చి హోటలు ముందాగింది. దాన్లోంచి టిప్‌టాప్‌గా వున్న ఓ కుర్రాడు దిగాడు. అతగాడి వెనకాలే మెరపులాంటి అమ్మాయి దిగింది. మరో నాలుగైదు నిమిషాల్లో ఆ యిద్దరూ పైకి వచ్చేశారు. ఆ కుర్రాడ్ని చూడగానే నా సంతోషానికి పట్టపగ్గాల్లేకుండా పోయినయి.

ఎగిరి గంతేసి 'ఒరేయ్‌జగ్గా—జగన్నాథం' అని కేకపెట్టాను. అతను నావైపు చూశాడేగాని ఏమీ జవాబివ్వలేదు. దగ్గరకు పరుగెత్తుకెళ్ళి 'ఒరే జగన్నాథం నేన్రా మూర్తిని' అన్నాను భుజంపట్టి వూపేస్తూ.

'అయాం సారీ యు ఆర్ మిస్టేకన్—నాపేరు జగన్నాథంగాదు' అన్నాడు ఠీవిగా.

'కోయ్‌రాకోయ్ ఒరేయ్, నాదగ్గర్రా నీ వేషాలు' అన్నాను. అతను కళ్ళెర్రచేసి 'షటప్' అన్నాడు. వెంటనే పదహారో నెంబరు రూములోకివెళ్ళి తలుపు మూసేశాడు.

తల కొట్టేసినట్టయింది నాకు!

ఆగదికి అటువేపు అంటే పదిహేనులో నేనుంటున్నాను. ఇటువేపు అంటే పదిహేడులో ఒక పంచాయతీబోర్డు ప్రెసిడెంటు వుంటున్నాడు. ఆయన నల్లగా, లావుగా వుంటాడు. గది తలుపులు రెండూ తెరవందే ఆయన అటు లోనికీ వెళ్ళలేడు, ఇటు వెలుపలికీ రాలేడు. కిటికీ తలుపులు తెరిచినా, ఫ్యాను రివ్వున తిరిగినా ఆయనకు చాలినంతగాలి సరఫరా గావడంలేదుట. రాత్రి పూట గాలిలేక ఆయన పడే బాధను గురించి వుదయాన్నే కామన్ బాత్రూంవద్ద వుపన్యాసం యిస్తుంటాడు.

పదహారుకు ఎదుటవుండే గదిలో ఓ మెడికల్ రిప్రజెంటటివ్ కుర్రాడుంటున్నాడు. కుర్రాడేమో సన్నగా, అందంగా వున్నాడుగాని, పెట్టుకున్న కళ్ళద్దాలు మాత్రం బాగా లావయినవి.

రిప్రజెంటేటివ్‌కు ప్రక్క రూములో ఓ వ్యాపారస్తుడుంటున్నాడు. వ్యాపారస్తుడంటే మామూలుగా అందరు వ్యాపారస్తులాంటివాడు గాదట. రిస్ట్‌వాచీలు, ట్రాన్సిస్టర్లూ, బంగారం మాత్రమే బజార్లోకంటే తక్కువ ధరలకు అమ్ముతాడట. 'మా వ్యాపార్ధం బహు డేంజరైంది బ్రదర్! యిలా వ్యాపారం చేయాలంటే గుండె కావాలి. వస్తే లక్షలు పోతే జైలుకి!" అన్నాడోసారి. మిగతా గదుల్లో ఎవరెవ

ఉంటున్నారో నాకు తెలీదు. వీళ్లను గురించైనా ఎందుకు చెప్పానంటే పదహారో రూములోకి వెళ్లిన యువకుడి చేత నేను అవమానింపబడడం వీళ్లు ముగ్గురూ చూశారు.

రూములో కూర్చున్న నాకు ఆయువకుడు జగన్నాథంకాడని ఎంతగా నమ్మాలనుకున్నా నావల్ల కావడంలేదు. జగన్నాథాన్ని చూసి రెండేళ్లయింది. వాడితో నాకున్న సాన్నిహిత్యం ఎంతటిదంటే వాడిశరీరం మీద ఎక్కడెక్కడ పుట్టుమచ్చలున్నాయో చెప్పగలను. వాడికే కూరలు యిష్టమో చెప్పగలను. వాడెప్పుడెప్పుడు సిగరెట్టు కాలుస్తాడో చెప్పగలను. వాడి బంధువర్గంలో రెండేళ్ల క్రితంవరకూ పుట్టినపాప పేరుతో సహా చెప్పగలను. అయితే యిదేమిటి?

* * *

ఒకానొక మహర్షి కాకి ముక్కులోంచి వూడపడ్డ ఎలుకను బ్రతికించి కాలాను గుణ్యంగా దానిని పిల్లిగానూ, కుక్కగానూ పులిగానూ మార్చినట్టు, ఆ హోటలు కట్టడం మొట్టమొదట చింతపండు గోడౌనుగా వుండేది. ఆతర్వాత పిండి మిషనుగా మారింది. మరి కొన్నాళ్లకు అందులో ఫర్నిచరుషాపు వెలిసింది. ఆ తర్వాత కాఫీ హోటలయింది. ఇప్పుడు లాడ్జింగుగా మారిపోయింది. మళ్లీ ఎప్పుడు అది రూపాంతరం చెందుతుందో ఏమోగాని, యిప్పుడుమాత్రం గదికీ గదికీ మధ్యనుండేవి గోడలుకావు. మామిడి చెక్కలకు ఆకుపచ్చ రంగువేసి నుంచోబెట్టారు. గదిలో వెలిగేది ఎలక్ట్రిక్ బల్బేగాని అది అసమర్థుని కోపంలా వెలవెలా బోతుంటుంది. తిరిగేది సీలింగ్‌ఫ్యానే గాని అది ఎప్పుడు విరిగి విష్ణుమూర్తి చక్రంలా కుత్తుక తెగ వేస్తుందో అని పిస్తుంటుంది.

పోతే ప్రతిగదికీ ఓమంచం, దానిపైన ఓ పరుపు లాంటిదీ వుంటుంది. పరుపును పరీక్షించి చూస్తే దాన్లో దూదివుందో లేదో తెలీదుగాని, నల్లులు మాత్రం పుష్కలంగా పుష్టిగా కనిపిస్తాయి.

అయితే మాత్రమేం గాక! ఎండకీ వానకీ తలదాచుకునేందుకు ఆ పట్నంలో రోజుకు రెండు రూపాయల అద్దెకు మరిన్ని సౌకర్యాలున్నగదిని సమకూర్చుకోడం కష్టసాధ్యం!

ఏదైనా రహస్యం చెప్పుకునేప్పుడు 'జాగ్రత్త! గోడలకి చెవులుంటాయి అంటుంటారు' కాని అక్కడ మాట్లాడిన ప్రతిమాట ప్రక్కగదుల్లో వాళ్లకి గంట వాయించి నట్టుగా వినిపిస్తుంటుంది. ఏదైనా రహస్యమైతే గుసగుస లాడుకోవల్సిందే! అయితే ఏదో గుసగుసలాడుతున్నారని తెలిసిన వెంటనే చెక్కలకు చెవులు మొలుచుకొస్తాయి!

* * *

వర్షం బాగా ఎక్కువైంది. పట్టపగలే చీకట్లు కమ్ముకుంటున్నాయి. లైట్లు వేసి ఫ్యాన్లు ఆపు చేసుకున్నాం. అప్పుడప్పుడూ ప్రక్క గదిలోంచి నవ్వులు వినిపిస్తున్నాయి.

జగన్నాథానికి ఏడాది క్రింద పెళ్లయింది. శెలవు దొరకనందువా, దూరాభారమైనందువల్లా పెళ్లికి వెళ్లలేకపోయాను. అయినా యిప్పుడా అమ్మాయిని చూస్తే జగన్నాథం 'లక్కీఫెలో' అనిపించింది: తీగలా, సన్నగా, నాజూగ్గా వుంది. ముక్కు కొస దేరింది. పెదవులు అందంగా వంపులు దిరిగివున్నాయి. కట్టుకున్న చీర, తొడుక్కున్న జాకెట్టు, అల్లుకున్న జడ, పెట్టుకున్న వన్నటి గొలుసు— యివన్నీ గూడా ఆ అమ్మాయి 'టేస్టు'ను తెలియజేస్తున్నాయి. మొత్తానికి జగన్నాథం భార్య 'ఛీప్ గర్ల్ !'

మనిషిలో మార్పేమీ లేకున్నా జగన్నాథం వేషంలో మార్పొచ్చింది. మూతి మీద మీసంతో మార్పొచ్చింది. కళ్లలోని దర్జాలో మార్పొచ్చింది.

ఏమిటో...!...అతగాడు నేను జగన్నాథాన్ని కాదని ఎంతగా గోలెట్టినా, అతడే జగన్నాథమని, కాకున్నా అతడే జగన్నాథం కావాలని మనసు పూరకే గోలెడుతోంది.

రాత్రి ఏనిమిదైంది. అలా బాల్కనీలోకి బయల్దేరాను. రిప్రజెంటేటివ్ కుర్రాడు కారిడార్‌లో పదహారో నంబరు గదిముందు కాళ్లకు జోళ్లు లేకుండా అటూ యిటూ పచార్లు చేస్తున్నాడు. పంచాయతీ ప్రెసిడెంటు రెండు గదులకు మధ్య చెక్కల గోడకు చెవి ఆనించి కూర్చున్నాడు. వ్యాపారి ట్రాన్సిస్టరు కట్టేసి పదహారుమీద చెవులను నిలిపి, తన శ్రవణేంద్రియానికి పాములా శబ్దాన్ని రిసీవ్ చేసే శక్తి లేనందుకు చింతిస్తున్నాడు.

అలా బాల్కనీలోకి వెళ్లానో లేదో వాళ్లు ముగ్గురూ నా వెంట వచ్చేశారు. అందరికీ వచ్చిన సందేహం ఒక్కటే 'వీళ్లిద్దరూ భార్యా భర్తలేనా—లేక...' ఒళ్లు మండిపోయింది.

'వాళ్లిద్దరూ మొగుడూ పెళ్ళాలే! వాడేవడో గాదు. మా జగన్నాథం. నా డియరెస్టు ఫ్రెండు' గట్టిగా అరచాను. వాళ్ళు వెకిలిగా నవ్వి వెళ్లిపోయారు గదుల్లోకి.

ఛాంపేసి గదిలోకొచ్చాను. ప్రక్క గదిలో జంట కొంచెం గట్టిగానే మాట్లాడు కుంటున్నారు.

'పెళ్ళంటూ చేసుకొంటే మనం భార్యా భర్తలంగామా? ఇంతగా నా మాట విను. రేపో యిల్లు చూసుకుని కాపురం పెట్టేస్తాం' అంటున్నాడు అతను.

'అలా కుదరదు మధూ! మన పెళ్లి జరగాల్సిందే. రేపే రిజిస్ట్రారు ఆఫీసుకి వెళ్దాం' అంది ఆమె.

మధు! అయితే యితను నిజంగా జగన్నాథం, ఆమె అతని భార్య కాదా! లేక యిదంతా నాటకమా!

ఒక వేళ జగన్నాథమే పేరు మార్చుకుని యీ అమ్మాయిని లేవదీసుకు వచ్చాడేమో! అందుకే పెళ్లి గిళ్లీ వద్దు. ఏక టాకీగా కాపురం పెట్టేస్తా మంటున్నాడు. ఆలోచిస్తుంటే మెదడు దిమ్మెక్కి పోతూంది.

'ఇందూ! నీ పట్టుదల నువ్వు వదల కుంటే నీ దారి నీది, నా దారి నాది. పెళ్లి గిళ్లి నా కిష్టంలేదు: అంతే!' విసురుగా అంటున్నాడు.

'మాయమాటలు చెప్పి, నమ్మించి, చివరకు నువ్వు యిలా చేస్తావా మధూ! కొన్ని గంటలకే నీకు నేను చేదైపోయానా మధూ!' జాలిగా వున్నాయి ఆమె మాటలు.

'చేదూ లేదు. పులుపూ లేదు. వున్న నగలన్నీ తీసుకు వచ్చేయమంటే ముష్టి ఒంటిపేట గొలుసుతో వచ్చావు. వున్న బట్టలన్నీ సూట్‌కేసులో సర్దుకు వచ్చేయమంటే కట్టుకున్న చీరతో వచ్చావు. రేపేం కట్టుకుంటావు? నా దగ్గరున్న యీ వందా అయిపోతే గడియారం అమ్ముతా ననుకో! అదీ అయిపోతే వుంగరం గూడా అమ్ముతాననుకో! ఆ తర్వాత—వుద్యోగం

దొరక్కపోతే అప్పుడు నీ ఒంటిమీద గొలుసుతో మనం ఎన్నాళ్ళు తింటాం? ఎన్ని సినిమాలు చూస్తాం? ఎంత సరదాగా వుండగలమో నువ్వేమైనా ఆలోచించావా?'

'నన్ను పెళ్ళి చేసుకున్నవాడు నన్ను పోషించగలడనే అనుకున్నాను. చీరలు కొనివ్వగలడనే అనుకున్నాను. ఎదరాయి ఉర్పుగలడనే అనుకున్నాను. స్వర్గం చూపిస్తాడనే అనుకున్నాను. అప్పటినుంచి అటువంటి వికాల వెషం మీద గల అన్ని ఊహా ప్రపంచాన్నే మరచి హాయిగా నిదురిస్తూనే ఉన్నాను మధూ! కాని..'

'కాని...'

'మోసపోతా ననుకోలేదు. నాశనమై పోయాను. సర్వనాశనమై పోయాను మధూ!' ఆతర్వాత ఆ అమ్మాయి వెక్కివెక్కి ఏడుస్తున్న వెక్కిళ్ళ నిశ్వాసాలు వినిపించాయి.

'ఇందిరా! ఎందుకింత ఆవేశపడుతావ్?'

'ఛీ! నువ్వూ వచ్చావా? నీకా హృదయముందా? నువ్వు దగా కోరువి. దుర్మార్గుడివి. పైపై మెరుగులు చూపి నన్ను నాశనం చేశావు వెళ్ళు మధూ... నన్ను మళ్ళీ ఈ జీవితంలో ఏముఖం చూపకు.'

'ఇందిరా'

'హు...ఇందిరా... యింకా ఏ ముఖం పెట్టుకుని పిలుస్తావ్? ఛీ...వెళ్ళు... ముందిక్కడ్నుంచి వెళ్ళిపో' వస్తూన్న ఏడుపు ఆపుకుందుకు గట్టిప్రయత్నం చేస్తున్నట్టనిపిస్తోంది తలుపుగడి తీసినట్టుగాని, మధు అనబడే ఆ యువకుడు వెళ్ళినట్టుగాని అలికిడి వినలేదు.

ఆ తర్వాత నిశ్శబ్దం ఎంతసేపటికీ మరోమాట పలుకూ వినిపించలేదు

నిద్రపట్టాక పట్టక ఎప్పుడు పట్టిందో ఏమో, కళ్ళు తెరిచేప్పటికి వర్షం బాగా తగ్గిపోయి కిటికీలోంచి సూర్యభగవానుడు తొంగి చూస్తున్నాడు. కాలకృత్యాలు తీర్చుకుని నాకు పనివున్న పెద్దమనిషి కోసం బయల్దేరుదామను కుంటున్నాను. మళ్ళీ పక్కగదిలోంచి మాటలు వినిపించాయి. రాత్రి జరిగినదంతా జ్ఞాపక మొచ్చింది.

'ఇంకెన్నాళ్ళో అడెవడో వుండాకోరు విడవ. చాల పొయ్యిందు నువ్వేమీ దిగులు పడవాక. ఎండా రీరేం గావాలో చెప్పు. మీ అమ్మకి వాయిన కాడికిపోతావా చెప్పు

బ్రతుకు కథ

రైలెక్కిస్తా. దారి ఖర్చులికి డబ్బులిస్తా. లేదా వాళ్ళ అడ్రసియ్యి అంతిగొట్టి పిలిపిస్తా' చెప్పుకుపోతున్నాడు పంచాయితీబోర్డు ప్రెసిడెంటు.

'పెలూపెట్టా వామెళ్ళో గొలుసుకూడా పట్టుకెళ్ళాడండీ! చేతిలో పైసాలేకుండా పెట్టుబట్టలతో వచ్చి హొటలుగదిలో విడిచి పారిపోయాడు.' వెక్కిళ్ళమధ్య చెబుతుందా అమ్మాయి.

'ఇదుగో — యేడవకుబుల్లి. చూడు ఆ టిఫిను తిని, కాఫీతాగు. పోరోగా బజారు వెళ్ళి బట్టలు పట్టుకొస్తా. పుష్కం బయు పడేవాడు...తిను బుల్లి.'

ఆమె టిఫిను తినడం మొదలెట్టిందేమో —

'ఆ లచ్చ మామంచి బుల్లివి, ఇదో యిప్పుడేవస్తా' అంటూ వెళ్ళాడు ప్రెసిడెంటు.

వాడు జగన్నాథంగానీ, మధుగానీ, ఎంత పనిచేశాడు? అయినింటి ఆడపిల్లను తీసుకొచ్చి కాకులకూ గద్దలకూ వదిలివెళ్ళాడు రాస్కెల్!

మళ్ళీ మగగొంతు వినిపించింది.

'అయాం సారీ మాడమ్. మీకు కలిగిన కష్టానికి నా సానుభూతి.'— ఇది మెడికల్ రిప్రజెంటేటివ్ గొంతు.

'నేను బుర్రీగా కున్నని కూర్చుంటే మీకేం అభ్యంతరం లేదనుకుంటాను'

'లేదు కూర్చోండి'

'అయినా అతనలా వెళ్ళిపోవడమేమిటి? ప్రేమించు కున్నారు— దట్స్ రైట్ ఇలా అర్థాంతరంగా మిమ్మల్ని వదిలివెళ్ళిన వాణ్ని పేనైతే కాఫీలో సైనైడ్ కలిపి తాగించేవాణ్ని. అసలు మిమ్మల్ని చూస్తూ కూర్చుంటే చాలదుటండీ, మర్చి విటమిన్ టానిక్కు పుచ్చుకున్నట్టుంది'

ఆ అమ్మాయి నవ్వుగా ఏదో న్నట్టుంది.

'చూడండి. మీ పేరేమిటోగాని రాత్రి అతను 'ఇందూ' అంటూంటే విన్నాను. మిమ్మల్ని నేనూ అలాగే పిలుస్తాను. అభ్యంతరమా?'

'పిలవండి.'

'చూడండి. ఏడ్చి ఏడ్చి మీ కళ్ళలా వాచివున్నాయో! మీరు చాలా వీక్‌గా వున్నట్టున్నారు. వుండండి. నా దగ్గర మంచి టాబ్లెట్సు, టానిక్సు శాంపిల్సున్నాయి తెచ్చిస్తాను.' అని లేచివెళ్ళి క్షణంలో తిరిగొచ్చి 'ఇవి టాబ్లెట్సు పుదయం ఒకటి, సాయంత్రం ఒకటి వేసుకోండి. ఈ టానిక్కు భోజనానికి ఓ అర్ధగంట ముందు టమ్మానుతో త్రాగండి. మీరు వారం రోజుల్లో పొల్చుకోలేనంతగా మారుతారు.'

'అతగాడు వెళ్ళేవాడు పర్సు తీసుకెళ్ళాడా? మెళ్ళో గొలుసు తీసుకెళ్ళాడు. చేతిలో పైసా లేకుండా చేసి వెళ్ళాడు.'

'ఒట్టి బ్రూటలా వున్నాడు. మీరేం భయపడకండి. ఇదిగో యీ డబ్బు వుంచండి. మీరు ముందు లేచి స్నానం కడుక్కోండి ఆ—మిరివాడు మీ దగ్గర టాయిలెట్ సామాన్లు ఏమీ లేనట్లుంది. ఇప్పుడే పట్టుకొస్తా. సాయంత్రం టౌనుహాల్లో మంచి డ్రామా ప్రోగ్రాముంది రెండు టిక్కెట్లు బుక్‌చేస్తాను మీరు చక్కగా రిలాక్సవుతారు వుంటుంది.' అంటూ రిప్రజెంటేటివ్ వెళ్ళాడు.

అతను వెళ్ళిన అయిదు నిముషాల్లో ప్రెసిడెంటు వచ్చాడు

'బుల్లి — యీ చీర నీ ఒంటికి బాగా నప్పుద్దని తెచ్చినా. దీని ఇరవై రూపాయలు. తీసుకో ఇదుగో, సాయంత్రం అరింటికొస్తా యీ చీర కట్టుకుని రడీగా వుండు. సినిమాకెళ్దాం...సరేనా' అప్పుడు గద్గద స్వరంలో.

ఆ అమ్మాయి ఏమన్నదో నాకు వినిపించలేదు.

'ఈ యాభై రూపాయలూ నీకాడుంచుకో బుల్లి. మళ్ళీ అరింటికొస్తా—ఏం?' అని వెళ్ళాడు.

అప్పటికే వేళ వచ్చి అయిదురోజులయింది. నాకు పనివున్న పెద్దమనిషి వచ్చాడో లేదో తెలుసుకు రావాలి. గదికి తాళం వేసి బయల్దేరాను. అయన రాలేదు. కోపంతో, విసుగుతో వీధులంబడి చాలా మట్టా తిరిగాను.

ఎక్కడ తిరిగినా, ఏం చేసినా ఆ పదహారో నంబరు గదిలో వాళ్ళు మరపుకు రావడం లేదు, ఇటా ప్రెసిడెంటూ, ఆ

అనుమానంకాదు. ఏదో సందర్భంలో అతనే మనసు విప్పిచెప్పినాడు. తన చర్యని సమర్థించుకునే ధోరణిలో కొడుకంటే అభిమానం, ప్రేమా లేకనా తను రాజారాం దగ్గిరికి వెళ్ళిఉండడనీ, అతని డబ్బు మిట్టననీ ధ్వనింపచుకు కూర్చున్నది?

కలచెందిన మనసుతో మంచంలో అటూ ఇటూ పొరలసాగినాడు ధర్మయ్య. లోపాకిట్లో నిలుచుండి మాట్లాడుకుంటున్నారు జయమ్మ, స్వరాజ్యమూ. వారిద్దరి మాటల్ని వింటూ ఆత్రంగా చూస్తున్నారు పిల్లలు. ఆ సంభాషణ సారాంశం, తను డబ్బు తిప్పిపంపటం తెలివితక్కువ పని అనే!

ధర్మయ్య పేలవంగా నవ్వుకొనినాడు. మాట నిలకడ, మనసు నిలకడ ఉండటం ముఖ్యం. ఈనాడు కూటికి లేదని తను నమ్మిన ధర్మాన్నితీసి గట్టున పెట్టి పొట్ట నింపుకోటానికి ప్రయత్నించటంకంటే అవకాశవాదం ఏమవుతుంది?

ధర్మయ్యకు అంతలోనే భార్యాపిల్లల దుస్థితి తలపుకు వచ్చింది. తాను నిస్సహాయుడై తన వారందరినీ క్షోభ పెడుతున్న తన స్థితికి విచారం కలిగింది. గుండె బరువెక్కింది.

"మేమంతా అన్న దగ్గిరికి వెళతామప్పా."

ధర్మయ్య తల తిప్పినాడు. స్వరాజ్యం పైటకొంగును ముడిపెడుతూ నేలచూపులు చూస్తూ నిలబడి ఉన్నది. క్షణంసేపు ఆలోచించి అడిగినాడు: "ఎప్పుడు?"

స్వరాజ్యం సమాధానం చెప్పలేదు. తల్లివైపు చూపులు సారించింది. జయమ్మ అన్నది: "బండిఖర్చులు చూసుకోవాలిగా?"

ధర్మయ్య గొణిగినాడు. "నా కిష్టం లేని పని చేయటానికి మీ కిష్టమైనప్పుడు నేను చెప్పేదేమున్నది?"

స్వరాజ్యం లోపలికి వెళ్ళిపోయింది. వెళుతూ ఆమె అనిన మాట ధర్మయ్యగుండెను ఈటెలా గుచ్చుకుంది. "అయ్య పెట్టడు, అడుక్కు తిననీడు!"

'పిల్లలు స్వతంత్రులౌతున్నారు. నా ఆశయాలకు విరుద్ధంగా తయారైనాడు రాజారాం. శాయన్న నన్ను వదిలి వెళ్ళిపోయినాడు. ఇప్పుడు పెళ్ళాం పిల్లలు. . .' ధర్మయ్య కుడిచేత్తో కళ్ళు ఒత్తుకొనినాడు.

రామయ్య వచ్చినాడు. చేతిలో దినపత్రికను మడిచి పట్టుకొనినాడు. ఆయన రావటంచూసి లేచికూర్చుండినాడు ధర్మయ్య. జయమ్మ, స్వరాజ్యం ముఖం చిట్లించుకుని విసురుగా పెరట్లోకి నడిచినారు.

రామయ్య అదే మంచంమీద కూర్చుని చెప్పినాడు: "పాపిరెడ్డి నన్ను గుంట కూల్చినాడులే ధర్మయ్యగారూ. నాకోసమని మీరు కష్టాల్ని కొనుక్కోవటమెందుకు? గంట కిందట చెంగమనాయుడు మా గడపకొచ్చి బెదిరించి పోయినాడు. 'ధర్మయ్య అలుసు చూసుకుని వాగినావో నీ దస్తరం వస్తరంకూడా నీకు దక్కదు. జాగ్రత్త. ఆ ధర్మయ్యకే ఇది చెప్పుకో. ఆయనగారి బండారం ఆయన పిల్లే బయటపెడుతూనే ఉన్నది. అయినా పాపిరెడ్డి కారున పీడ వదిలించుకోవటం బాగా తెలుసు' అనినాడు. నా గుండె ఎదబడి పోతున్నాది. మీకు. . ."

"నాకేం జరుగుతుంది రామయ్యా?" అని నవ్వేసినాడు ధర్మయ్య. రామయ్య బిక్కముఖం వేసినాడు. కొద్దిసేపు నిశ్శబ్దంగా గడిచింది.

రామయ్య ఏదో చెప్పాలని తటపటాయించి చివరికి మాట పెకలించుకొనినాడు. "శాయన్న డామకు పోయినాడట. అక్కడ కూలీగా చేరినాడు."

"ఆఁ!" ఆశ్చర్యపోయినాడు ధర్మయ్య. ఈ మాట విని జయమ్మా, స్వరాజ్యమూ బయటికి వచ్చి నిలిచినారు. రామయ్య నిశ్శబ్దం వహించినాడు. "డాములో మొన్న పెద్ద ప్రమాదం జరిగినాది. అందులో. . ."

"అందులో ఏం జరిగినాది?" ఉద్రేకంగా అడిగినాడు ధర్మయ్య.

"శాయన్న పోయినాడు. అంతా జరిగిపోయినాది నిన్న సాయంత్రం. నీవర్లో వేసినారు."

ఇంటిలోనివారంతా గొల్లుమనినారు ధర్మయ్యకు వెన్నుపూసలు,నరాలు ఫెటఫెట పెనక్కి విరిచినట్టయింది. ఎదురొమ్ము ఎముకలు కుదించుకుపోయినట్టయింది. ఆయన కుప్పలా కూలిపోయినాడు. పచ్చటిచెట్టు మంటల్లో మలమల మాడిపోతున్నట్టు, గెలలు విడిచిన అరటిచెట్టు మొదలు నరకగా కూలిపోతున్నటు , నిండుచంద్రుణ్ని కారుమబ్బులు కమ్మేసినట్టు కనిపించింది.

ఆ గంభీరవాతావరణంలో గంటలు గడుస్తున్నాయి.

పొద్దు వాటారేవేళకి ధర్మయ్యకి స్పృహ వచ్చింది. తలెత్తి లోనికి చూసినాడు. అందరూ తలా ఒక మూలన కూర్చుని ముక్కుపుటాలెగరేస్తూ కుములుతుండినారు. ధర్మయ్య గుండెల్లోని జ్వాలాతోరణాలా అకసాన చుక్కలు బారులు తీర్చినాయి. ఏవేవో ఆలోచనలు ఆయన మనసును ముసిరినాయి. లేచి జయమ్మని ఓదార్చుదామనుకున్నాడు. కాని లేచేసత్తువ కనిపించలేదు. నీరసంతో కళ్ళు మూతలు పడినాయి.

> **సౌందర్యం**
>
> ఏ చిత్తరువు వ్యక్తీకరించనిదే నిజమయిన సౌందర్యం.
>
> —బేకన్

ధర్మయ్య అలా ఎంతసేపు పండుకున్నాడో తెలియదు. తనమీద పాకిన ఏదో పీడ అలికిడికి కళ్ళు అరమోడ్చి చూసినాడు. స్ఫుటంగా తెలియలేదు. ఎవరో ఇంట్లోనించి వీధివైపు వెళుతున్నట్లనిపించింది. గాజులచప్పుడు మాత్రం లీలగా వినిపించింది.

"అప్పా. . . అప్పా. . . లేఅప్పా." కుదుపుకు కళ్ళు తెరిచిచూసినాడు ధర్మయ్య. సత్తాయి మంచం మీద కూర్చుని వంగి తన కళ్ళల్లోకి చూస్తుండినాడు.

"మేము పోతున్నామప్పా."

ధర్మయ్యకి మత్తు పూర్తిగా వదిలింది. తల విదిలించుకుని కళ్ళు నులుముకుని చూసినాడు. జయమ్మ, స్వరాజ్యం, స్వరూపరాణి, రాధ. . , అందరూ వరసగా నిలబడినారు. జయమ్మ చంకలో గుడ్డలమూట. స్వరాజ్యం తలవంచుకుంది.

"ఎక్కడికి?" ధర్మయ్యకంఠం బొంగురుపోయింది. ఆకాశంవైపు చూసినాడు. పది గంటలు దాటుతూం దనిపించింది.

"అన్నదిఁరికి." సత్తాయి జవాబు.

క్షణాలు గడిచినాయి. "సరే. . బండిఖర్చు. . .?"

"పట్నంలో అమ్మాయికి స్నేహితుడేనంట పాపిరెడ్డి గారి కొడుకు. అదే పోయి అడిగి తెచ్చినాది. శివారెడ్డికి ఋణపడినాము. . ." అని జయమ్మ ముందుకు కదిలింది. పిల్లలంతా ఆమెను అనుసరించి నడిచినారు.

ధర్మయ్యకి గుండెలు పిండినట్టయింది. పళ్ళు బిగించి "శివారెడ్డి. . .! స్వరాజ్యం. . .!" అని గొణుక్కొనినాడు. ఆవేశంతో పెదవులు వణికినాయి. పిడికిలి బిగిసింది. లేవబోయినాడు కానీ, గుండెలమీద వేయి మణుగుల సుయ్యాగం పడినట్టయింది నిస్సహాయంగా ఏడ్చేనాడు. ఆలోచనలతో సతమతమైన మేధస్సు ఎప్పుడో సుప్తంలో విశ్రాంతి తీసుకుంది.

"అమ్మా" అని గావుకేకపెట్టి కళ్ళు విప్పినాడు ధర్మయ్య. కళ్ళు పూర్తిగా విచ్చుకోలేదు. వెల్తురు కమ్మినాయి. ఎవరో పరిగెడుతున్నట్టు అడుగులచప్పుడు వినిపించింది. కుడిచేత్తో తల తడుముకొనినాడు. వెచ్చటి,చిక్కటిద్రవం, బంకబంకగాచేతికి అంటుకున్నది. తలచుట్టూ ఇనుపచక్రం బిగుస్తున్నట్టు పోటు మొదలైంది. తాను భూమీ ఆకాశాలమధ్య ఎక్కడో తేలిపోతున్నట్టయింది. స్వాప్నిక జాగ్రదవస్థలకు మధ్య ఊగిపోతున్నది మనసు.

కళ్ళముందు ఏవేవో ఆకారాలు కదిలి మాయమౌతున్నాయి.

పుల్లావు. . . రాజారాం. . . శాయన్న. . . జయమ్మ సత్తాయి. . . స్వరూపరాణి . రాధ. . . పాపిరెడ్డి. . చెంగమనాయుడు. . రామయ్య. . . కన్నప్ప. . . పుల్లెద్దు. . . స్వరాజ్యం. . శివారెడ్డి. . .

పుల్లావుకళ్ళల్లో ఏకధారగా కారుతున్న నీళ్ళు! రాజారాం చేతుల్లో నగలబడినవ్వుతున్న పచ్చనోట్లు! శాయన్నముఖంలో కొట్టవస్తున్న పట్టుదల!. . . జయమ్మకళ్ళల్లో తొణికిసలాడుతున్న బ్రతుకుమీది ఆశ!. . సత్తాయిమాటల్లో జాలువారుతున్న ప్రేమ, అమాయకత్వం!. . . స్వరూపరాణి, రాధల ఎండిపోయిన చెక్కిళ్ళలో నిలిచిన లేతదనం!. . పాపిరెడ్డిముఖానికి క్రూరత కూరుస్తున్న అడవలిత్తిగాడి! . చెంగమనాయుడి నోటని వికృతం చేస్తున్న బంగారపు పన్ను!. . రామయ్య అభిమానం!. . కన్నప్ప దుర్గతి! స్వరాజ్యం! స్వరాజ్యం తెంపరితనం!. . . శివారెడ్డి చిందిస్తున్న విషపునవ్వు!. . .

వీరందరికీ దూరంగా, వీటన్నిటికీ సుదూరంగా ఎక్కడో భూమీ ఆకాశం కలిసినచోట వెలిగిపోతూంది జ్యోతి . ఆ వెలుగులో కనిపిస్తూంది మరో ప్రపంచం. మరో దృశ్యం! ఆకాశంలో మేఘాలు ఏనుగులగుంపులై తవివితీర వర్షించినాయి. వాగొడ్డుల నొరుసుకుని ప్రవహించింది. ముత్తైదువలు పిల్లాజెల్లా ఏటికి పసుపు కుంకుమలు అర్పించి, టెంకాయలు కొడుతున్నారు. ఊటకాలవ ఉరవళ్ళు తొక్కింది. తన ఇంటిగుమ్మం ముందున్న మామిడి చెట్టు చిగిర్చి ఆనందంతో రెపరెపలాడుతున్నది మామిడాకుతోరణాలతో ఇళ్ళగుమ్మాలు పచ్చపచ్చగా మారినాయి. పంటపొలాల్లో ధాన్యరాసులు పక్కున నవ్వుతున్నాయి. కొత్త కొత్త అందాల్ని సంతరించుకుని పుడమి పులకించింది.

"అవును. ఏ ఇక్కట్లు కలిగినా, ఎందరు పోయినా ఈ పుడమి పులకిస్తుంది ఈ గడ్డ చిగురిస్తుంది. నేనీ జీవగడ్డని విడిచిపోలేను."

ధర్మయ్య మత్తుగా గొణుక్కొనినాడు. "ఈ మట్టిన పుట్టినవాణ్ని నేను!" ★